

УДК 298.9 (045.2)

І.В. Богдановський, канд. філос. наук, доц.

РЕЛІГІЯ І СУЧАСНИЙ СВІТ: НОВІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті розглядаються основні тенденції розвитку релігій у сучасному глобалізованому світі. Прогнозуються перспективи створення єдиної світової релігії.

Вступ

Становлення глобальної цивілізації супроводжується посиленням економічних, політичних, культурних та релігійних контактів між народами світу. Глобалізація релігійного життя триває протягом кількох століть. У сучасному світі домінують чотири найбільші релігії: християнство, іслам, індуїзм та буддизм. Прихильників цих релігій (кожна з яких, у свою чергу, поділяється на величезну кількість дрібніших напрямків) нараховується більш ніж чотири з половиною мільярди. Первісні та етнічні вірування за винятком іудаїзму й індійських релігій (індуїзму, джайнізму та сикхізму), майже зникли зі світової арени, не витримавши конкуренції з боку світових. Неорелігії, що активно утворювались насамперед протягом ХХ ст., поки що не мають такої сили, щоб серйозно впливати на світові процеси (сумарна кількість їх прихильників не перевершує кількох десятків мільйонів людей). На основі домінуючих релігій сформувались чотири основні культурно-цивілізаційні утворення (іудео-християнський, арабо-мусульманський, індуїстський та буддистсько-конфуціанський), які ведуть між собою неоголошену конкурентну боротьбу, ціллю якої є повне домінування. Проте й такий поділ культур не є остаточним, оскільки у кожному цивілізаційному утворенні є свої підтипи, наприклад, християнський чітко поділяється на західний (католицький та протестантський) та східний (російсько-православний) підтипи. В умовах загострення економічних, екологічних, продовольчих та інших глобальних проблем, які стоять перед сучасним людством, релігія перетворюється на один з головних інструментів встановлення нового світового порядку, тому дослідження феномену релігії є важливим і актуальним.

Аналіз наукових досліджень і публікацій

Розвиток релігій у сучасному глобалізованому світі, їх взаємозв'язки з державою, вплив релігій на політику, економіку та інші сфери суспільного життя привертає увагу багатьох дослідників в Україні та за її межами. В Україні цей феномен досліджували такі відомі фахівці як В.Д.Бондаренко, В.С.Єленський, К.В.Кислюк, В.К.Танчер та ін. В Росії взаємодію між релігією та суспільством у своїх працях розглядають такі знані вчені як М.Н.Бессонов, Г.А.Васил'єв, В.Гараджа, І.Григулевич, М.Козлов, С.Слободської та ін. В західних країнах цей феномен у свої роботах розглянули: В.Бюне, Х.-Д.Допмен, Г.Зассе, Я.В.Ковальський, П.Лоб'є, Дж.Мейєндорф, Г.Ратке, П.Робертсон, Д.А.Уелч, Д.Норт та інші дослідники. Значну увагу сучасні фахівці приділяють розвитку другої за поширенням у світі релігії (ісламу), її перспективам та взаємозв'язкам з іншими релігіями. Глибокий аналіз цієї проблеми містять дослідження Г.Баширова, Б.Долгова, Н.Жданова, А.Коровікова, В.Лубського, Р.Арнальдеза, А.Шиммеля та інших вчених.

Сучасний стан та перспективи розвитку неорелігій й харизматичних сект в Україні досліджують В.М.Арестов, В.В.Гринько, О.С.Лисенко, Є.В.Ліхтенштейн, В.М.Петрик, С.В.Сьомін та інші науковці. Серед відомих російських досліджень у цьому контексті привертають увагу праці: П.С.Гуревича, О.Л.Дворкіна, І.В.Єфімова, О.Є.Казьміна, Л.Н.Мітрохіна, Д.В.Поспеловського, К.Б.Привалова, Ю.А.Сандулова та ін. В західних країнах у своїх працях феномен неорелігій досліджували: П.Антес, А.Баркер, Дж.Бюркле, А.Ф.Елфорд, Дж.Есслемонт, У.Дж.Макдауел, Д.Стюарт, Д.Хакслі, С.Хассен та інші фахівці. Цікаві міркування, щодо можливого розвитку релігій у майбутньому містяться у роботах: Дж.О'Брайяна, М.Палмера, С.Роуза, О.Меня та інших мислителів.

Постановка завдання

Завданням статті є аналіз стану світових релігій й неорелігійних рухів у сучасному світі. Розглянувши основні тенденції розвитку релігій у сучасну епоху, та порівнюючи їх з історією розвитку релігій епохи елінізму, можна виділити в них спільні риси, що, у свою чергу, дозволяє за допомогою методів історичної аналогії та екстраполяції прогнозувати перспективи створення єдиної світової релігії.

Основна частина

Історія розвитку релігій у ХХ ст. була досить драматичною. Після першої світової війни релігії у багатьох країнах понесли суттєві втрати. Прогресивні зміни, що відбувались у ті часи часто відбувались під антирелігійними гаслами. У Радянській Росії більшовики розгорнули антирелігійну пропаганду, почали репресії проти духовенства, оскільки раніше Православ'я слугувало самодержавству й було ідеологічною опорою останнього. В багатьох інших країнах відбувались аналогічні процеси, хоча й у дещо менших масштабах. Наприклад, в Туреччині влада рішуче взяла курс на секуляризацію: ісламські закони було замінено світськими, духовенство було усунене від участі у політичному житті та в освітньому процесі. В Китаї, Монголії та Манджурії до влади теж прийшли антиклерикальні сили, які розпочали процес активного витіснення релігій на узбіччя суспільного життя. У США та країнах Західної Європи теж відбувались процеси секуляризації, що зменшувало авторитет та вплив релігійних громад.

Проте, починаючи з 30-40-вих років ХХ ст., відбулися зміни, які посилити авторитет й значущість релігій у світі. Криза Західної цивілізації, яка виплила з дві світові війни, виникнення тоталітарних політичних систем, використання зброї масового знищення підірвали наївну віру у те, що досягнення наукового та соціального прогресу будуть використані лише на благо людства. У відповідь на експансію західних світських і ліберальних цінностей, починаючи з другої половини ХХ ст. на арені світової політики з'явилась нова велика

сила – релігійний фундаменталізм. В Індії, Алжирі та багатьох інших країнах Азії й Африки релігійні організації відігравали значну роль у національно-визвольній боротьбі. В Ірані під гаслами боротьби із „культурою загниваючого Заходу” відбулась ісламська революція, відносний успіх якої й досі надихає мусульманських політиків в усьому світі. Слід зазначити, що радикальні релігійні рухи (ісламські, християнські, індуїстські та ін.) часто використовують терористичні методи для досягнення своїх цілей, а це перетворює міжконфесійну боротьбу на один з найбільш загрозливих факторів міжнародної політики і, тим самим, на одну з найгостріших глобальних проблем сучасності.

Розвиток науки не витіснив релігію на узбіччя соціального життя, проте він сприяв глибоким змінам у релігійному світогляді. Наука, за висловом відомого німецького соціолога М.Вебера, призвела до „десакралізації” світу, тобто такого стану, коли явища природи, суспільного життя та психіки отримують пояснення без посилань на втручання Бога. Проте релігія виявилась надзвичайно гнучкою у способі інтерпретації наукових відкриттів та повернула собі моральний авторитет критикою антигуманних способів їх використання. Значна частина наших сучасників приходять до висновку, що небачена раніше в історії технічна могутність людини стає небезпечною насамперед для неї ж самої. Релігійні діячі використовують цю ситуацію і беруть на себе функцію суспільної совісті, закликаючи до проведення соціальних реформ, щоб уникнути широкомасштабної екологічної катастрофи та подолати інші так звані глобальні проблеми сучасності.

Римо-католицька церква та інші релігійні організації перейшли у контрнаступ на ідеали світського гуманізму. За ініціативою папи Іоана XXIII відбувся II Ватиканський собор, який проголосив необхідність діалогу між церквою та світською владою й саме тоді католики почали активну боротьбу з кризою сімейних цінностей, абортами, використанням засобів контрацепції, голодом, бідністю та іншими вадами цивілізації. Особливо піднісся моральний авторитет християнських громад у країнах Східної Європи. Невипадково у 70-ті роки ХХ ст. головою римських католиків став К.Войтило, який був за національність поляком.

Отже, стан релігії у сучасному світі є досить суперечливим, і дати йому однозначну оцінку складно. Можна зазначити, що й у теперішню епоху існує тенденція до подальшої секуляризації усіх сфер суспільного життя. Проте ця тенденція є досить хиткою і в будь-який момент може змінитися на протилежну, а релігії, якщо для них складаються сприятливі умови, спроможні швидко посилити свій вплив на суспільство. Історія розвитку провідних релігій у ХХ ст. свідчить, що прогнози про їх неминуче та швидке відмирання, або про повернення їх колишньої могутності виявилися глибоко помилковими. Сьогодні досить впевнено можна говорити лише про те, що самі релігії, для того щоб не втратити свої позиції у світі, проводять радикальні зміни, у своїй політиці, відповідаючи на виклики зовнішнього середовища. А зовні на релігії впливають дві найбільші сили: науково-технічний прогрес та глобалізація економічного, політичного і культурного життя.

Одним з основних чинників регіональної та глобальної інтеграції є культурно-релігійний. Релігії в

світі продовжують виконувати одночасно як інтегруючу, так і дезінтегруючу функції, впливаючи на всі важливі процеси суспільного життя. Наприклад, більшість населення у країнах, що є членами ЄС та НАТО (окрім Туреччини), традиційно сповідує християнство. Проте у сучасному світі релігії у своїй сукупності поступово перетворюються на фактор, який стримує подальшу глобалізацію, оскільки існує суттєва відмінність між релігіями в їх ціннісних орієнтаціях. Зокрема, індивідуалізм, свобода совісті та інші цінності, які є базовими для населення демократичних країн Заходу, і які були сформовані під впливом ідеології Протестантизму, як правило, негативно сприймаються населенням мусульманських країн.

Подальше посилення глобалізації неминуче призведе до змін у релігійному житті. Якими будуть ці зміни зараз важко спрогнозувати, проте ми можемо, використовуючи методи історичної аналогії та екстраполяції існуючих тенденцій розвитку, зробити певні припущення. Сучасне людство, не зважаючи на існування багатьох глобальних проблем, у цілому тривалий час розвивалось без великих потрясінь (принаймні після другої світової війни). Такий розвиток сприяв збереженню існуючого релігійно-культурного плюралізму. Проте можливість подальшого сталого розвитку не є чимось безальтернативним. В умовах тривалої глобальної економічної кризи, або внаслідок серйозних природних катаклізмів чи суттєвого погіршення екологічної ситуації можуть спалахнути широкомасштабні регіональні (і, навіть, глобальні) військові конфлікти з використанням зброї масового винищення. Сила, яка вийде переможцем з цього протистояння (це може бути військово-політичний блок чи окрема держава), захопить світове лідерство. Проте, щоб втримати своє панування, така сила буде зацікавлена в провадженні жорсткої політичної системи та єдиної ідеології. Фундаментом такої ідеології й може стати обов'язкова для всіх релігія. Майбутній політичний лідер світу може або сам очолити єдину світову релігійну організацію, або призначити голову цієї організації з числа своїх найближчих послідовників. Такий сценарій розвитку подій не є чимось фантастичним. Саме так розглядається майбутнє людства у віровченнях ісламу та християнства. Зокрема в „Об'явленні св. Івана Богослова” наголошується, що в останні часи прийдуть антихрист і його пророк, які очолять ту силу, що захопить владу над людством на сорок два місяці: „І їй дано провадити війну зі святими, та їх перемогти. І їй дана влада над кожним племенем, і народом, і язиком, і людом. І їй вклоняться всі, хто живе на землі, що їх імена ненаписані в книгах життя Агнца...” [Об'явлення 13.7].

Але християни мають бути морально готовими до такого розвитку подій. Типовою для християнських богословів та теологів є позиція сучасного протестанського проповідника П.Робертса. Проводячи аналогію між нашою епохою та часом, коли виникло християнство (ранньою Римською імперією), і коли офіційно обожнювались політичні лідери, він говорить, що „давні диктатори були лише прообразом останнього світового диктатора. Ця людина явиться як видатний лідер, вона буде оголошувати мудрі промови і до неї пристануть усі нехристияни. Вона

стане для них втіленням мудрості, вождем спроможним вирішити всі проблеми" [8, с. 109]. Проте не всі люди погодяться добровільно прийняти нову віру, а насильницьке впровадження єдиної світової релігії чи культу лідера неминуче спровокує серйозні конфлікти із фанатичними прихильниками вже існуючих впливових релігій (насамперед, християнства), які вважатимуть новий культ вірою антихриста. Таким чином, досить ймовірним виглядає припущення, що останній великий конфлікт в історії людства може відбутися саме між християнами та прихильниками культу єдиного політичного лідера і та сила, яка вийде переможцем у цьому конфлікті, буде правити у майбутньому світі.

Саме для того, щоб спробувати спрогнозувати майбутнє, слід уважно придивитися до минулого, насамперед до тих епох, які у багатьох своїх рисах нагадують сучасну. Часто можна почути думку, що сучасна епоха є чимось безпрецедентним в історії людства. Проте, на думку автора статті, таке розуміння сучасності є не зовсім вірним. Дійсно, наскільки нам відомо, ніколи раніше у своїй історії людство не знало такого стрімкого науково-технічного прогресу, але у духовному вимірі сучасність у багатьох аспектах нагадує епоху пізнього елінізму, яка, як ми пам'ятаємо, виявилась перехідним етапом від античності до християнства.

Існуючі нині світові релігії виникли в умовах кризи традиційних вірувань та моралі, коли стрімко розвивалися великі полікультурні імперії (аналог сучасної глобалізації). Проілюструємо це положення на прикладі християнства. Після завоювань Олександра Македонського західна (грецька) культура поширилась на величезних просторах Азії й Африки. У результаті міжкультурного діалогу Сходу та Заходу еліністична цивілізація збагатилась багатьма ідеями. Зокрема, у вченнях провідних філософських шкіл цієї епохи (кініків, стоїків та епікурейців) можна побачити положення, які чітко корелюють з індійською мудрістю (наприклад, вчення про апатію й атараксію нагадує буддистське розуміння нірвани, а вчення про панування фатуму схоже на індіїстське розуміння карми).

Язичництво, яке панувало в ту епоху, сприяло розвитку релігійного синкретизму (оскільки сутність та функції багатьох богів були спільними). Де-факто існувала релігійна терпимість та толерантність. У свою чергу, ці обставини створювали сприятливий ґрунт для проведення еліністичними правителями (Антіохом I, Птолемеєм I та їхніми наступниками) релігійних реформ, ціллю яких було запровадження централізованого державного культу, що, у свою чергу, підсилювало б ідеологічний базис їх правління. У філософії релігійний синкретизм також знайшов своє відображення та обґрунтування. Наприклад, Плутарх наголошував, що не слід виокремлювати богів у різних народів. Він писав: „Як сонце, місяць, небо, земля і море є спільними для всіх і для єдиного Розуму, що все створив, і для єдиного Провидіння, яке усім розпоряджається, і для благодійних... сил у різних народів згідно з їх звичаями існують різні почесті і назви" [4, с. 538]. Вершиною спроб поєднання еліністичної філософії та східних ре-

лігій стала творчість Філона Олександрійського. У своєму вченні він використав „релігійні ідеї Єгипту, Персії та навіть Індії" [там само, с. 907].

Християнство, яке виникло в епоху пізнього елінізму на ґрунті давнього іудаїзму, теж було у певній мірі синкретичною релігією, оскільки абсорбувало у себе елементи багатьох віровчень та культів тієї епохи. Наприклад, розуміння креста як символу вічного життя було наявне вже в давньоєгипетській релігії, обряд евхаристії за формою нагадує аналогічний обряд у мітраїзмі, співпадають навіть святкування дати народження Ісуса Христа та Мітри - 25 грудня, обряд очищення водою від скверни наявний у культовій практиці багатьох тогочасних релігій і т. ін.

Після завоювань римлянами величезних територій навколо Середземного моря утворилися сприятливі умови для нового релігійного та культурного синтезу. Апостол Павло з Тарса (елінізований іудей та громадянин Риму!) став тією людиною, яка перетворила християнство з іудейської секти назаретян на універсалістську релігію. Саме він сказав: „Ви всі сини Божі через віру в Христа Ісуса! Бо ви всі, що в Христа охристілися, у Христа зодягнулися! Нема юдея, ні грека, нема раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої, - бо всі ви один у Христі Ісусі!" [Гал. 3.26-28]. Таким чином знімалися етнічні, соціальні, статеві та будь-які інші перепони щодо вступу до нової релігійної громади.

Загострення соціально-економічної та політичної кризи в Римській імперії, посилення класової та міжкласової боротьби, занепад традиційних вірувань і моралі, відсутність внутрішніх державних кордонів та наявність зрозумілих для більшості населення мов (латинської на Заході та грецької на Сході) створювали той історичний ґрунт, який сприяв стрімкому розвитку християнства. Вирішальним фактором цього розвитку стала наявність єдиної централізованої держави (імперського Риму), в межах якої й відбулась історична перемога й ствердження християнства.

Якщо застосувати сучасну термінологію до аналізу історичного розвитку християнства, то ми побачимо, що ця релігія пройшла тривалу еволюцію, яка включає в себе наступні етапи: по-перше, етап харизматичного культу; по-друге, - маргінальної сектантської організації назаретян в межах іудаїзму (з сильними есхатологічними мотивами); по-третє, етап поступового перетворення на самостійну синкретичну неорелігію; по-четверте, етап становлення як офіційної, а згодом і державної релігії Риму; по-п'яте, - трансформації у світову релігію. Чи можлива подібна еволюція однієї з нині існуючих неорелігій? Спробуємо розглянути й такий варіант розвитку. Для цього ми спочатку повинні проаналізувати сам феномен неорелігій.

До них, як правило, відносять релігійні організації, віровчення яких вийшло за межі традиційних національних та світових релігій. Серед основних причин виникнення й стрімкого розвитку неорелігій можна зазначити наступні: по-перше, традиційні релігії часто не встигали адекватно реагувати на виклики з боку наукового пізнання, займали оборонну (а часто й реакційну) позицію щодо економічних та політичних перетворень, що зменшувала їх авторитет, насамперед, серед інтелігенції. По-друге, традиційна християнська культура, особливо на За-

ході, починаючи з ХІХ ст. переживала кризу, що знайшла свій прояв, зокрема, у зростанні популярності альтернативних християнству світоглядних систем (позитивізму, марксизму, ніцшеанства, фрейдизму та ін.) та у занепаді християнської моралі. По-третє, зростаюча технічна могутність сучасного людства посилює його часто негативний вплив на навколишнє природне середовище й породила цілу низку екологічних проблем. Деякі ідеологічні критики християнства звинувачують цю релігію у байдужості до природи, наголошуючи, що у її віровченні відсутній заклик до збереження життя, тоді як у віровченнях індійських релігій є принцип ахімси (непричинення шкоди живим істотам).

Слід також вказати на деякі соціокультурні особливості сучасної епохи. В умовах прогресу засобів масової інформації та комунікації вже майже не існує перепон для міжкультурних зв'язків і взаємодій. Культурно-релігійний синтез став однією з специфічних рис сучасної епохи. Замість слідування своїм власним традиціям, сучасні культури починають втрачати чіткі етнічні кордони, запозичуються іноземні звичаї (наприклад, населення усього світу відзначає день св. Валентина, Хеллоуїн та ін.). Неорелігії, відповідаючи на запити епохи, також чітко орієнтуються на універсалізм, а в їх віровченні і культі християнський містичний досвід переплітається з елементами східних, насамперед, індійських релігій. „Нове містичне Откровення”, яке проповідують представники неорелігійних рухів є, як правило, еkleктичною мішаниною з наукових знань (насамперед, психології), ідей теософів, досвіду „контактерів” з прибульцями або „Всесвітнім розумом” і т. ін.

Майже всі неорелігії мають багато спільного у методах своєї діяльності. Засновуються ці релігії харизматичними лідерами, які оголошують своїми послідовниками „живими богами”, пророками, аватарами і т. ін. Релігійні громади, що виникають на ґрунті цих харизматичних культів, як правило, мають ознаки тоталітарних сект і застосовують методи агресивного прозелітизму [див. 2, с. 42-45]. Надзвичайне значення для поширення неорелігій має вмиле використання їх лідерами соціально-психологічних чинників. Керівники нових релігійних громад широко залучають до цих організацій людей з поганим фізичним та психічним здоров'ям, які потребують допомоги соціальної групи. Цікавляться вони також людьми, які мають проблеми у сфері спілкування або людьми, які переживають духовну кризу та шукають смисл життя. Голови цих релігійних рухів використовують методи контролю за свідомістю та поведінкою adeptів, рішуче обмежують контакти між релігійною групою та зовнішнім соціальним середовищем, часто вимагають, щоб майно сектантів передавалось релігійній організації (а це робить adeptів сект соціально неадаптованими та ще більш залежними від громади).

Така діяльність рішуче критикується представниками традиційних релігій, зокрема християнства: „за ясною вказівкою Слова Божого, в „останні часи”... деякі... „перейдуть до іншого благовістя”, інакше кажучи, з'являться антихристи... Відступники самі зажавають бути законовчителями, хоча вони і невігласи, які нічого не розуміють. Прийнявшись навчати себе та інших, вони „перекручують Писання”, „пошкоджують Слово

Боже”... Діючи льстивими словами, „спокушуючи ласкою та хитрими мистецтвом” відступники породжують „розподіли та спокуси” [6, с. 528-529].

Проте, заради справедливості, слід зазначити, що коли саме християнство з'явилося на світовій арені, то теж мало багато ознак секти. Засновника християнства Ісуса з Назарету Його прихильники та послідовники вважають Богом Живим (другою Особою Божественної Трійці), проте за часів свого земного служіння Ісус зазнавав переслідувань з боку представників традиційного іудаїзму, які вважали Його небезпечним єретиком та розкольником віри. Перші християни подібно до сучасних сектантів рішуче намагалися відокремитися від зовнішнього світу, вважаючи його приреченим на загибель найближчим часом, й очікували другого пришествя Христа, останнього суду, мали спільність майна, релігійну громаду розуміли за аналогією із сім'єю, у якій кожний має ставитися до інших з любов'ю як до братів та сестер і т. ін.

На думку автора статті, головна причина стрімкого розвитку неорелігій полягає у становленні глобальної сучасної цивілізації. В історії людства завжди чітко простежується кореляція між тим чи іншим способом виробництва, який зумовлює становлення відповідного типу організації соціальної структури, та характером релігійних вірувань. Зокрема з виникненням великих поліетнічних держав-імперій спостерігається тенденція до централізації управління та переходу від політеїзму через генотеїзм до монотеїзму. Відповідно, створення єдиного ринку з міжнародним розподілом праці сприятиме політичній, ідеологічній, культурній та релігійній інтеграції, одним з проявів якої і є неорелігії.

Відповідаючи на питання щодо можливої трансформації однієї з існуючих нині неорелігій на єдину світову, автор статті дотримується скептичної позиції. Протягом історії людства спроби побудувати єдину релігію робилися неодноразово. Не важко спрогнозувати, що й надалі виникатимуть різноманітні варіанти релігійного синтезу. Проте об'єднання існуючих релігійних течій в єдину спільну для всіх людей на нашій планеті релігію ніколи так і не було реалізоване на практиці, натомість такі спроби призводили лише до виникнення нових маргінальних синкретичних сектантських організацій та культів, які вороже сприймалися прихильниками традиційних вірувань. Релігійні ортодокси вважають такі секти породженням диявола, а їх віровчення сприймають як небезпечні ересі. Сучасні релігії мають між собою надто багато фундаментальних відмінностей у віровченні, культовій практиці, щоб добровільно об'єднуватися. Наприклад, ідея реінкарнації яка є фундаментальною в індійських релігіях, з погляду християнства чи ісламу є єретичною. Але прихильники релігійного синтезу зазначають, що у своїх основних етичних положеннях більшість релігійних систем в цілому збігаються. Дійсно, християнин, мусульманин, індуїст чи буддист знайдуть спільну мову стосовно того, що їх релігії забороняють, робити все те, що спрямоване на шкоду іншим людям (вбивати, красти, брехати, чинити перелюб тощо) і, навпаки, містять заклик співчувати іншим, насамперед, бідним, хворим та знедоленим. Заклик зробити все, щоб покращити екологічну ситуацію теж знайде відгук в серцях віруючих майже всіх конфесій. В основі культурних цінностей, які поділя-

ються прихильниками усіх світових релігій, є надія на можливість побудови кращого та більш справедливо-го світу. Проте на сьогоднішній день для створення єдиної синтетичної світової релігії немає економічних, політичних, ідеологічних та інших передумов. Відсутня також спільна воля й бажання до об'єднання у самих віруючих. У сучасну епоху існують тисячі різноманітних релігійних організацій, кожна з яких має свої власні традиції й цілі діяльності, погляди на смисл та мету життя, що виключає можливість їх добровільного об'єднання. Тому впровадження єдиної світової релігії стане можливим лише в умовах завершеної глобалізації та й то лише у насильницький спосіб. Проте сучасне людство стоїть перед необхідністю вирішення багатьох проблем, однією з головних є пошук спільних цінностей, на основі яких лише й може бути побудована єдина спільна для всіх цивілізація, а ідеологічним підґрунтям такої цивілізації, на глибоке переконання автора статті, може бути лише спільна релігія.

Висновки

Наша епоха є перехідною, вона закінчиться встановленням єдиної і спільної для всіх людей світової цивілізації. Проте таке утворення може бути міцним лише за умови прийняття єдиної для всіх ідеології та системи цінностей. Нам не відомо як саме буде проходити становлення єдиної цивілізації, проте деякі загальні припущення можна зробити, використовуючи метод екстраполяції. На думку автора статті, ймовірним є наступний сценарій: поперше, глобалізація не буде відбуватися рівномірно, виникатимуть її автономні центри, які поступово з конфедеративних міждержавних економіко-політичних об'єднань ставатимуть дедалі більш централізованими; по-друге, між цими об'єднаннями загострюватиметься конкурентна боротьба за ринки збуту товарів і послуг, а також за обмежені природні ресурси; по-третє, релігія буде використовуватися як один з головних ідеологічних чинників у цій бороть-

бі; по-четверте, у цій боротьбі будуть переможці та переможені; по-п'яте, та сила, яка стане переможцем у боротьбі за світову гегемонію, для закріплення своєї влади буде зацікавлена у проведенні ідеологічної реформи, головну роль у якій буде відведена саме реформі релігії. Тобто лише за умови проведеної до кінця економічної та політичної глобалізації стане реальним створення єдиної офіційної світової релігії. На цю роль можуть претендувати вже існуючі світові релігії (християнство, іслам, індуїзм чи буддизм). Також це може бути одна з існуючих зараз або утворена у майбутньому синкретична неорелігія, у врівченні якої будуть наявні елементи провідних сучасних релігій. Досить ймовірним сценарієм розвитку подій виглядає спроба запровадження офіційного культу об'єднаного світового лідера (в історії достатньо подібних прикладів: стародавній Єгипет, культу імператорів Риму, Японії тощо). Саме та релігія, яка вийде переможцем у цій боротьбі, й стане домінуючою в майбутньому світі.

Список літератури

1. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. – United Bible Societies, 1990. – 1254 с.
2. *Дворкин А.Л.* Сектоведение. Тоталитарные секты. Опыт систематического исследования. – 3-е изд., перераб. и доп. – Нижний Новгород: Изд-во Братства во имя кн. Александра Невского, 2003. – 813 с.
3. Закон Божий / Сост. Протоиерей Серафим Слободской. – 4-е изд., – Нью-Йорк: Holy Trinity Monastery, Jordanville, 1987. – 723 с.
4. *Мень А.* На пороге Нового Завета. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 1056 с.
5. *Меррил С.Т.* Обзор Нового Завета. – М.: Ассоциация „Духовное возрождение“, 2000. – 496 с.
6. Меч духовный. Основы Православной веры в толкованиях Нового Завета. Книга против сектантов. В помощь заблуждающимся. – М.: „Ковчег“, 2005. – 640.
7. *Петрик В.М., Ліхтенштейн Є.В., Гринько В.В., Левченко С.М.* Нетрадиційні та містичні об'єднання України. – К.: 2000. – 216 с.
8. *Робертсон П.* Ответы на 200 самых важных вопросов. Пер. с англ. – М.: „Протестант“, 1992. – 224 с.

И.В. Богдановский

РЕЛИГИЯ И СОВРЕМЕННЫЙ МИР: НОВЫЕ ФОРМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

В статье рассматриваются основные тенденции развития религий в современном глобализованном мире. Прогнозируются перспективы создания единой мировой религии.

I. Bogdanonovsky

RELIGION AND MODERN WORLD: NEW FORMS OF THE INTERACTION

In article are considered main trends of the development religion in modern world. They Are Forecasted prospects of the creation to united world religion.

УДК 130.2: 172

В.М. Даренська, канд. філос. наук, доц.

ІСТОРИЧНІ ТИПИ РЕФЛЕКСІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Стаття присвячена дослідженню основних історичних типів культурної рефлексії національної ідентичності. Показані сутність і механізми конститування національної ідентичності.

Вступ

Будь-яка поглиблена філософська рефлексія людського буття так чи так пов'язана із осмисленням проблеми самоідентифікації, як особистісної, так і етнонаціональної. Ідентичність, отже, виступає

як осьова стосовно усієї гами проблем європейської гуманістики. Утім, вже сам термін «ідентичність» становить окрему епістемологічну проблему, а отже, як зазначає П.Бурдьє, він просто «вислизає з рук» під час спроб вхопити і точно визначити його